

تحلیل پیشران‌های کلیدی اثرگذاری عملکرد مدیریت روستایی بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مورد: شهرستان علی‌آباد کتول)

پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۱/۲۰

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۰۶

صفحات: ۲۴-۱

علی اکبر عنابستانی؛ استاد گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. لیلانظری؛ دانشجوی دکتری گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

چکیده	واژه‌های کلیدی:
ساختار توسعه سکونتگاه‌های روستایی بیشتر در جهت حمایت از تهیدستان روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی توجه ویژه به توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی می‌باشد. لذا هدف پژوهش حاضر این است که، آینده‌نگری اثرگذاری مدیریت روستایی بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری در شهرستان علی‌آباد کتول در افرق ۱۴۱۰ ارزیابی و تحلیل شود. روش تحقیق این پژوهش از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی-تحلیلی است، جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی و میدانی بوده است. جامعه آماری تحقیق روستاهای با درجه دهیاری ۵ و ۶ در پیرامون شهر علی‌آباد کتول است که تعداد ۳۵ پرسشنامه برای کارشناسان حوزه روستایی، ارگان‌های مربوطه در نظر گرفته شد و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نرم‌افزار میک مک کمک گرفته شد. نتایج پژوهش نشان داد، با توجه به امتیاز بالای اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم، عوامل ۵ گانه در ۳ گروه اصلی پیشران‌های کلیدی در آینده توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی ناشی از فعالیت مدیران روستایی در منطقه مورد مطالعه شناسایی شدند که عوامل تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا مستقیم (+۴) غیرمستقیم (+۱۶۰۹)، تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی مستقیم (+۴) غیرمستقیم (+۱۶۰۸)، ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی مستقیم (+۳) غیرمستقیم (+۱۲۲۴)، تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا (+۳) غیرمستقیم (+۸۳۲)، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی (+۲) غیرمستقیم (+۸۶۹) از مهمترین عوامل به شمار می‌رود.	آینده‌پژوهی، مدیریت روستایی، تحولات کالبدی، سکونتگاه‌های پیراشهری، علی‌آباد کتول.

E- Mail: a_anabestani@sbu.ac.ir

نحوه ارجاع به مقاله:

عنابستانی، علی‌اکبر. نظری، لیلان. ۱۴۰۱. تحلیل پیشران‌های کلیدی اثرگذاری عملکرد مدیریت روستایی بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مورد: شهرستان علی‌آباد کتول). مجله توسعه فضاهای پیراشهری. ۱(۷): ۲۴-۱.

از هنگامی که توسعه کشورها در سرلوحه امور کلان مملکتی مطرح شد، توسعه روستایی نیز مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گرفت. مفهوم توسعه روستایی از دهه ۱۹۷۰ میلادی تاکنون در ابعاد مختلف، دستخوش تغییرات اساسی شده است و این تحولات مهم، فقط به دلیل استقرار بخش زیادی از جمعیت کشورها در عرصه روستایی نبوده است، بلکه به دلیل اهمیت و تاثیر مهمی است که ابعاد توسعه روستایی، بر توسعه ملی هر کشور دارد. در این چارچوب امروزه توسعه روستاها در مقایسه با گذشته، در ارتباط تنگاتنگی با مدیریت روستایی است و بسیاری از صاحب‌نظران توسعه روستایی، مدیریت را عامل مهم و موثر در توسعه روستایی قلمداد می‌کنند (نصیری لاکه و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۲۴). مدیریت روستایی از جنبه‌های مختلف همواره جای مطالعه و بررسی دارد. یکی از این جنبه‌ها که نقشی موثر در فرآیند توسعه و تقویت عملکرد مدیریت روستایی دارد؛ بررسی و تحلیل نقش مدیریت در توسعه، بعد فیزیکی و کاهش آسیب‌پذیری کالبدی مناطق روستایی همسو با توسعه پایدار می‌باشد (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۰۶). بعد فیزیکی به عنوان بخشی از فرآیند توسعه پایدار منطقه‌ای زمینه‌تثیت، نگهداشت و جذب جمعیت و به تبع آن فعالیت را برای آنان فراهم می‌نماید؛ زیرا توسعه کالبدی-فضایی و برنامه‌ها، طرح‌ها و پروژه‌های مربوط به آن با تکیه بر نگرش سیستمی هم به وضع موجود و هم آینده توجه دارد (نصیری لاکه و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۲۴). و چنانچه هدف کلان مدیریت روستایی حرکت در جهت رسیدن به وضعیت مطلوب با استفاده از پتانسیل‌ها و امکانات و توان‌های بالقوه و بالفعل موجود در روستا فرض شود، که در تلاش است هم‌سو با بهبود وضعیت جامعه روستایی گام بردارد؛ می‌توان بعد کالبدی روستا را نیز از مسائل حائز اهمیت در فرآیند برنامه‌ریزی توسعه این نواحی دانست؛ که از عناصر ساختاری بسیار مهم توسعه سکونتگاه‌های روستایی در جهت حمایت از فقرای روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی به شمار می‌رود (بدری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۵۵). بر همین مبنا، جایگاه فعالیت‌ها نباید به گونه‌ای باشد که عمران روستایی جای توسعه روستایی بگیرد، بلکه با هویت بخشی به سیمای روستا، رفع محومیت‌ها و هدایت موزون روابط اجتماعی روستا در قالب طرح‌های توسعه و عمران روستایی نقش موثری در توسعه موزون روستا ایفا کند. به عبارت دیگر اصلاح دیدگاه برنامه‌ریزی در توسعه و عمران روستا در دستور کار قرار گرفته و دیدگاه صرف عمران روستاها جای خود را (با نگاه انسان محور) به دیدگاه توسعه موزون و عمران روستاها تفویض نماید (موسوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷). از سوی دیگر، توجه به این نکته که، ساختار سنتی و کالبد قدیمی روستاها به سرعت پذیرای دگرگونی‌های ناشی از گسترش استفاده از تکنولوژی‌های جدید گردید. بدین ترتیب با تغییر در روش‌های تولید و اقتصاد حاکم بر روستا به منظور همگام شدن با وضعیت جدید اقتصادی و تنوع کارکردی به وجود آمده، کالبد روستاها برای پاسخ به در پی این جریان نیاز ساکنان این سکونتگاه‌ها دگرگون شده است (توکلی و رزلانسری، ۱۳۹۵: ۱۴۵). بنابراین، توجه به اهمیت فضاها روستایی برنامه‌ریزی کارآمد و تمایل روزافزون به جهانی شدن به همراه حفظ ویژگی‌های محلی و بسیاری عوامل زیستی دیگر، لزوم درک بهتر از «تغییرات» و «آینده» را برای برنامه‌ریزان روستایی در تدوین برنامه‌های کسب و کارها و دیگر واقعیت‌های زیست روستایی ضروری ساخته است (تقیلو و همکاران، ۱۳۹۵: ۴). پس، مهم است که بدانیم امروز، روستا کجاست؟ اما مهم‌تر آن است که بدانیم در آینده او (روستا) کجا خواهد بود. بر این اساس، داشتن نگرشی ویژه به مقوله توسعه روستایی در قالب اهداف و سیاست‌های مشخص و در پرتو آینده‌نگری دقیق در پیوند با امکانات تولیدی و زیربنایی روستا و منابع قابل حصول در سطح کلان، می‌تواند راهگشای مسائل و تنگناهایی باشد که امروزه جامعه

روستایی را در بر گرفته است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷). آنچه در این زمینه بسیار مهم جلوه می‌کند، ابعاد مدیریتی نهادها و سازمان‌های مربوط به توسعه روستاها است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۳)؛ با توجه به موارد اشاره شده، شهرستان علی‌آباد کنترل جزو شهرهایی است که بخش عظیمی از جمعیت آن در روستاها زندگی می‌کنند، در سال‌های اخیر این مناطق شاهد تحولات کالبدی بسیاری بوده است؛ لذا ایجاب می‌کند تا شناخت علمی و دقیق‌تری به مقوله مدیریت روستایی و سطح تحول کالبدی سکونتگاه‌های روستایی بدست آوریم. لذا هدف از انجام پژوهش، بررسی و شناخت نقش مدیریت روستایی در تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهر علی‌آباد کنترل در افق ۱۴۱۰ می‌باشد. در این ارتباط برای پژوهش این سوال قابل طرح است که مهمترین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه کالبدی، ناشی از فعالیت مدیران روستایی، در منطقه مورد مطالعه، کدامند؟

از آنجایی که در کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته، وجود ضعف‌ها و کمبودهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مناطق روستایی اغلب موجب اختلال در روند توسعه ملی این کشورها شده است، بدین لحاظ توسعه روستایی به عنوان یکی از بخش‌های اولیه و پایه در توسعه ملی، توجه صاحب نظران و اندیشمندان توسعه این کشورها را به خود جلب کرده است (فال‌سلیمان و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۶). بر همین اساس، تمایل به توسعه و پیشرفت جوامع روستایی در زمینه تحولات اقتصادی- اجتماعی به سرعت در حال رشد بوده و به عنوان راهبردی برای بهبود شرایط زندگی و مهم‌ترین راه‌حل برای مشکلات روستاییان است (حسنلو و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۸). و دستیابی به آن، با وجودی مدیریت که توانایی بالایی دارد و مورد وثوق روستاییان باشد امکان‌پذیر خواهد بود (اسفندیاری و دانیالی، ۱۳۹۸: ۳۹۰). بدینسان، حادث شدن توسعه در نواحی روستایی منوط به ساختار مدیریت جامع و یکپارچه است؛ به عبارتی، جامعه روستایی به توسعه نمی‌رسد مگر اینکه اصول دقیق و منظم برنامه‌ریزی و مدیریت همه جانبه در آن حاکم باشد (مولایی‌هشجین و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۷). در این میان می‌توان مدیریت روستایی را برنامه‌ریزی برای روستا، سازماندهی اقدام توسعه‌ای و هماهنگی و نظارت بر اقدام‌های انجام شده دانست. در واقع مدیریت روستایی، علم تلفیق و تنظیم عوامل مختلف طبیعی، انسانی، اقتصادی و... در جامعه روستایی و فرآیند سازماندهی و هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان‌ها و نهادهاست (پازکی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۴). برای درک مدیریت روستایی می‌توان آن را به یک نظام تشبیه کرد. نظام عبارت است از ترکیبی از اجزا و قسمت‌های مختلف یک مجموعه که به یکدیگر وابسته‌اند و روابط متقابل میان آنها به شکل خاصی سازمان یافته است. این سازمان هدف مشخصی دارد. مدیریت روستایی متشکل از اجزای به هم وابسته است که در قالب ساختاری واحد با یکدیگر روابط متقابل دارند (دربان آستانه و رضوانی، ۱۳۹۴: ۲۵۰). به بیان دیگر مدیریت روستایی عبارت از مدیریت منطقی منابع انسانی و طبیعی در محیط روستایی برای نیل به هدف پایداری اجتماعات محلی و زیست‌محیطی بر اساس فرآیندهای علمی و مدیریتی؛ تعریف ذکر شده شامل: (۱) تاکید بر منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین فاکتور مدیریت و توسعه روستایی که در خود آموزش جوامع محلی، استفاده بهینه از استعدادها و دانش بومی را مستتر دارد؛ (۲) استفاده منطقی و پایدار از منابع در دسترس جوامع محلی که در آن نکات توسعه پایدار به نحو احسن رعایت گردد؛ (۳) استفاده از اصول علمی نوین مدیریتی و به نحوی ترکیب آن با دانش بومی و تجربیات سنتی مدیریت روستایی که سازگارتر با جوامع محلی و شرایط زیست‌محیطی باشد (بدری، ۱۳۹۰، ۱۵۵-۱۵۴). در همین راستا، دهیاری‌ها به عنوان یک نهاد محلی رابط میان نهادهای دولتی و مردمی، بازوی اجرایی شوراهای اسلامی در نظام مدیریت نوین روستایی، ارائه‌کننده بسیاری از

خدمات و تسهیلات عمومی و رفاهی، تقویت کننده روند توسعه اجتماعی و فرهنگی، بسترساز شهرهای آینده و کنترل کننده روند مهاجرت از روستا به شهرها، حافظ امکانات زیربنایی احداث شده در نواحی روستایی و تقویت کننده روند توسعه کشاورزی می‌باشند (برقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰۷). مهم‌ترین دلایل توجه به این مفهوم عبارت‌اند از: افزایش فشار بر حکومت‌های محلی ناشی از گسترش وظایف بدون پشتیبانی لازم از آن‌ها، ضرورت افزایش کارایی حکومت محلی، افزایش روزافزون هزینه ارائه خدمات روستایی، اعتقاد به اصل خودکفایی و خوداتکایی، فراهم کردن موجبات مشارکت مردم، ناتوانی مدل‌های سنتی مدیریتی، کاهش فاصله حکومت با مردم، مدیریت در سطح محلی، اثربخش‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریتی در توسعه، کاهش تصدی‌گری و تمرکز دولت و غیره (اسفندیاری و دانیالی، ۱۳۹۸: ۲). همچنین با ویژگی‌های منحصر به فرد خود از تمرکززدایی، مشارکت و تفویض اختیارات مدلی برای ارائه تسهیلات پایه و توسعه زیرساخت در سطح محلی می‌باشد (Hussain & Ismail, 2020: 2). بررسی نقش و کارکرد آن، در همه این دوره‌ها مبین این واقعیت است که رسیدگی به امور کالبدی روستا، از سال‌های بسیار دور تاکنون، جزء وظایف اصلی مدیران روستا بوده است (قنبری و بهرامی، ۱۳۹۵: ۱۳۸). در واقع، چندبعدی بودن فرایند توسعه در نواحی روستایی و لزوم توجه به بعد کالبدی به مثابه بستر و زمینه کارکردهای اقتصادی و اجتماعی از عناصر مهم ساختاری در مدیریت توسعه سکونتگاه‌های روستایی به شمار می‌رود. بنابراین، نظم بخشیدن به کالبد سکونتگاه‌های روستایی، به منزله زیربنای توسعه پایدار این نواحی، از وظایف مهم مدیریت محلی در قالب دو نهاد شورای اسلامی روستا و دهیاری است (بدری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۵۷). شاخصه‌های مدیریت توسعه کالبدی فضایی به چهار سطح تقسیم است که عبارتند از: پایداری ضعیف، متوسط، قوی و مطلق. در این میان، پایداری مطلق به معنی بهره‌برداری غیرمخرب و بدون تهی‌سازی منابع طبیعی از همه موارد بیشتر مورد تأکید قرار گرفت. در حال حاضر بنا به تحولات توسعه پایدار کالبدی-فضایی رویکرد غالب حاکم بر ساختار فکری برنامه‌ریزان در سازمان‌دهی فضا و مهندسی جغرافیایی آن از قبیل دیدگاه توسعه نو، ایجاد زیرساخت‌های روستایی، همکاری‌های بین‌سازمانی، بهبود بهداشت محیط، دخالت دادن زنان در فرایند توسعه روستایی، بهره‌برداری از منابع محلی و در نهایت رویکرد آموزش و اطلاع‌رسانی و ترویج مورد امعان نظر علمی قرار گرفتند. بر این اساس و به جهت محسوس و قابل مشاهده بودن بعد مدیریت توسعه پایدار کالبدی-فضایی روستاها در سطح نقطه‌ای (هر روستا) و محدوده‌ای حوزه‌ها، مجموعه‌ها، منظومه‌ها و نواحی روستایی از یک طرف و نقش آن در استقرار و سکونت جمعیت روستایی و ضرورت برنامه‌ریزی کاربری اراضی روستایی در محدوده کالبدی اعم از مسکن و خدمات زیربنایی و روبنایی با راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا از طریق فراهم کردن زمینه دسترسی به جای برخورداری از خدمات و امکانات روبنایی از طرف دیگر در کنار برنامه‌ریزی و تحقق ابعاد دیگر مدیریت توسعه، تحقق توسعه پایدار و پایداری روستاها و ایفای نقش و عملکرد بهتر سکونتگاه‌های روستایی را تضمین می‌کند (نصیری‌لاکه و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۲۸). بر همین مبنا، رویکرد نوین مدیریت روستایی به تمامی وجوه روستایی (محیطی-اکولوژیک، اجتماعی، اقتصادی و به ویژه کالبدی-زیرساختی) با تأکید بر جنبه‌های توانمندسازی و مبتنی بر کنشها و تصمیمات جمعی، به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توجه داشته، به تقویت بنیان‌های آن در فضاها روستایی می‌اندیشد و زمینه را برای تحولات فضایی سکونتگاه‌های روستایی به ویژه در بعد کالبدی، فراهم می‌سازد (شفیعی‌ثابت و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۷). بنابراین می‌توان گفت، مدیریت به عنوان مهم‌ترین عامل در حیات، رشد، بالندگی یا مرگ جامعه است و روند حرکت از

وضع موجود به سوی وضع مطلوب را کنترل می کند (قبری، ۱۳۹۶: ۴۴). در زمینه موضوع مورد بحث، مطالعات متعددی صورت گرفته است. در همین راستا به تعدادی از مطالعات صورت گرفته در سال‌های اخیر در قالب مطالعات داخلی و مطالعات خارجی پرداخته می شود.

جدول ۱. پیشینه تحقیق

نویسنده/سال	عنوان پژوهش	یافته‌ها
ریاحی و گرمی‌نسب (۱۳۹۲)	ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: بخش کردیان- شهرستان چهرم)	از دیدگاه دهیاران، تغییرات چشمگیری در روستاها در شاخص‌های کیفیت ساخت‌وساز و تثبیت و استاندارد شدن املاک در روستا صورت گرفته و در زمینه شاخص‌های اداری- انتظامی و خدمات آموزشی تغییرات اندکی مشاهده می‌شود. از دیدگاه خانوارهای ساکن روستا، در بررسی عملکرد دهیاران، بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن و کیفیت خدمات عمومی روستا مثبت و مکان‌یابی خدمات و تأسیسات منفی بوده است.
شمس‌الدینی و جمینی (۱۳۹۵)	ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد معادلات ساختاری مورد مطالعه: شهرستان جاورود	۱۲/۴ درصد روستاییان میزان رضایت‌مندی مناسبی را از متولیان امور روستایی داشته ۳۹ درصد میزان رضایت‌مندی متوسط و ۴۸/۶ درصد رضایت‌مندی ضعیفی را از عملکرد متولیان امور روستایی شهرستان جاورود داشته‌اند. با وجود رضایت‌مندی ضعیف روستاییان از عملکرد متولیان امور روستایی شهرستان جاورود، نتایج مدل نهایی برازش شده معادلات ساختاری نشان داد، نهادهای مذکور بر دو شاخص توسعه کالبدی- زیرساختی و کیفیت زندگی به ترتیب با اثرات کل ۰/۴۲۱ و ۰/۲۳۴ بیشتر اثر را داشته‌اند و اثرگذاری آنها بر شاخص حفاظت از منابع محیطی با اثر کل ۰/۲۳۴-، منفی بوده است.
قبری و بهرامی (۱۳۹۵)	بررسی آثار سبک مدیریت روستایی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان اصفهان	مدیریت روستایی از نگاه خود مدیران و ساکنان روستا نقشی قابل توجه در پیشرفت و توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی داشته است. همچنین نقش مدیران در توسعه روستا می‌تواند با تسهیل‌گری ارتباط با ارگانهای دولتی در زمینه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه (بخصوص بنیاد مسکن و جهاد کشاورزی) و همچنین ارتباط و تعامل بیشتر با مردم محلی در زمینه پیشبرد اهداف توسعه روستایی، پررنگتر و مؤثرتر باشد.
حسنلو و همکاران (۱۳۹۷)	ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی: دهستان دستجرد (شهرستان طارم)	بیشترین عملکرد مدیران محلی در زمینه بعد فضایی- کالبدی بوده است؛ به طوری که مدیران محلی در زمینه همکاری با مسئولان و در رابطه با احداث و ایجاد معابر جدید در روستا، بهسازی و نوسازی معابر، ایمن‌سازی واحدهای مسکونی از طریق صدور مجوز ساخت، نظارت بر ساخت‌وساز، توسعه و بهبود فضای روستا، افزایش روشنی معابر روستا و همکاری با مدیران و مسئولان مربوط در زمینه اجرای طرح‌های روستایی عملکرد خوبی داشته‌اند
برقی و همکاران (۱۳۹۷)	ارزیابی نقش دهیاری‌ها در فرآیند توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان گلاب شهرستان کاشان)	از نظر مردم عادی عملکرد دهیاری‌ها در هر سه شاخص اجتماعی، کالبدی- زیست محیطی و کشاورزی مثبت و معنی‌دار می‌باشد که بیشترین عملکرد مثبت دهیاری‌ها در شاخص اجتماعی بوده است.
شفیعی ثابت و همکاران (۱۳۹۸)	سنجش مدیریت روستایی، توانمندسازی ذینفعان محلی و تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: استان سمنان)	یافته‌ها نامناسب بودن جایگاه شاخص‌های توانمندسازی ذینفعان محلی در فرایند مدیریت روستایی را تایید نمود. به و سلطه‌آمیز نتوانسته است احساس معنادار بودن، «قدرت‌بر» سخن دیگر، عملیاتی کردن روش توانمندسازی ذینفعان محلی به صورت شایستگی، خودباوری، اعتماد، قدرت و توانمندی را در بین ذینفعان محلی ایجاد نماید. به این ترتیب در فرایند مدیریت روستایی، هنوز به شکل فزاینده‌ای غلبه دارند، به گونه‌ای که باعث نارسایی در فرایند تحولات «توانمندسازی نامولد» گیرندگان و بروزدهندگان کالبدی سکونتگاه‌های روستایی استان سمنان در ابعاد مسکن، خدمات زیربنایی، بهداشت محیط، وضعیت مالی، شبکه معابر، روابط اجتماعی و کاربری اراضی شده است.
فال‌سلیمان و همکاران (۱۳۹۸)	تحلیل فضایی عملکرد مدیریت دهیارها در فرآیند توسعه روستایی (مورد: دهستانهای شهرستان عنبرآباد)	تاثیر عملکرد دهیاران بر بهبود وضعیت کالبدی و عمرانی، زیست‌محیطی و اجتماعی درحد متوسط و بر بهبود وضعیت اقتصادی در سطح زیاد ارزیابی شده است.
نصیری لاکه و همکاران (۱۳۹۸)	تحلیل نظام مدیریت نوین روستایی و توسعه محیطی-اکولوژیک و کالبدی- فضایی روستایی (مطالعه موردی: ناحیه مرکزی استان گیلان)	بهبود نظام مدیریت نوین روستایی بر توسعه کالبدی فضایی روستاها موثر است. با توجه به تحلیل انجام شده، گویه‌های صدور پروانه ساخت در محدوده قانونی روستا، توسعه زیرساخت‌های مختلف در روستا، میزان همکاری با بنیاد مسکن در اجرای طرح‌های، ارتقای کیفیت خانه‌های روستایی و مقاوم‌سازی آن‌ها، در بخش کالبدی- فضایی با کسب بیشترین امتیازات، نسبت به سایر گویه‌ها، از بیشترین فراوانی برخوردار بوده است.

تحلیل پیشران‌های کلیدی اثرگذاری عملکرد... (عناصرتانی و نظری)

<p>مهم‌ترین معیار در ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در تمامی روستاهای مورد مطالعه تحصیلات و تخصص نیروی انسانی فعال در بخش دهیاری‌ها در نظر گرفته شده است و عواملی چون اقتصاد، نابرابری اجتماعی، زیرساخت‌ها، عوامل فرهنگی - اجتماعی در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. همچنین از دیدگاه ساکنان این مناطق مهم‌ترین عامل مربوط به زیر معیار فقدان مهارت‌های مدیریتی به دست آمده است؛ بنابراین می‌توان گفت که مهم‌ترین عامل عدم توسعه یافتگی در مناطق مورد مطالعه فقدان مدیریت و مهارت‌های مدیریتی مناسب با مسئله دهیاری روستایی بوده که از سوی ساکنین تشخیص داده شده است.</p>	<p>مقایسه وضعیت زیست‌محیطی روستاهای دارای دهیاری و فاقد دهیاری (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر)</p>	<p>اسفندیاری و دانیالی (۱۳۹۸)</p>
<p>ویژگی‌های فردی روستاییان و دهیاران بر عملکرد دهیاری‌ها در اجرای طرح‌های مؤثر است. همچنین، بین مقدار نگرش روستاییان و دهیاران با شاخص‌های اجتماعی و شاخص‌های فیزیکی - کالبدی عملکرد دهیاری‌ها در اجرای طرح‌های رابطه‌ی معنی‌داری مشاهده شد، اما برای شاخص - های اقتصادی این رابطه معنی‌دار نبود.</p>	<p>مقایسه نگرش روستاییان و دهیاران در رابطه با عملکرد دهیارها در اجرای طرح‌های در روستا (مطالعه موردی: شهرستان چرداول در استان ایلام)</p>	<p>حاتمی‌نیا و همکاران (۱۳۹۸)</p>
<p>دولت محلی در پاسخ به چالش‌های تامین زیرساخت‌های روستایی و بهبود آن ضعیف بوده است. هم‌چنین در مناطقی که تاحدودی زیرساخت‌های روستا بهبود یافته با مشکلات زیست محیطی همراه بوده است که رابطه‌ی معناداری با توسعه دارد.</p>	<p>دولت محلی و تحول زیرساخت‌های روستایی در نیجریه.</p>	<p>Tolu Lawal (2014)</p>
<p>در این مقاله سعی شده است نقش‌ها و کارکردهای دولت محلی برای توسعه روستایی در تایلند تحلیل شود. براساس این تحقیق، یافته‌ها نشان می‌دهد که سازمان‌های اداری تامبون، دولت محلی روستایی، در استان فیتزانولوک بودجه کافی را از مقامات دولتی دریافت نکرده‌اند. در نتیجه، سازمان‌های اداری تامبون قادر به ارائه خدمات عمومی مطابق انتظارات مردم نیستند. نیاز به بررسی مسئولیت‌های واگذار شده به سازمان‌های اداری تامبون و تعدیل فعالیت‌ها برای کارآمدتر کردن آنها فراتر از انجام فعالیت‌های روزمره است. برای دستیابی به توسعه محلی از طریق این سازمان‌ها، دولت مرکزی باید وظایف خود را با پشتیبانی مالی کافی تعریف کند، همزمان با افزایش مهارت‌های کارمندان با مهارت‌های حرفه‌ای و مدیریتی، وضعیت کارمندان را نیز تقویت کند.</p>	<p>دولت محلی برای توسعه روستایی در تایلند</p>	<p>Khongsatjaviwat & Routray (2015)</p>
<p>(شهرداران شهرداری‌ها، نمایندگان گروه‌های اقدام محلی و غیره) به عنوان بازیکنان اصلی در روند توسعه روستایی در نظر گرفته می‌شوند. آنها منطقه روستایی را بسیار خوب می‌شناسند و دید روشنی از احتمال توسعه آن دارند. با توجه به این نکته، مناسب است که این بازیگران را درگیر روند تدوین سیاست توسعه مناسب روستایی شوند.</p>	<p>بررسی عوامل مؤثر بر توسعه نواحی روستایی در جمهوری چک: مرور ادبیات</p>	<p>Straka & Tuzová (2016)</p>
<p>تضاد افزایش تقاضا و کمبود عرضه خدمات عمومی روستایی، محدودکننده توسعه اقتصادی روستایی و پیشرفت اجتماعی است. "مداخله قوی و خودمختاری ضعیف" در دوره کمون، ساکنان روستایی را با خدمات عمومی نسبتاً برابری در سطح پایین فراهم کرد؛ "مداخله قوی‌تر و خودمختاری ضعیف" در دوره ساخت روستایی باعث تسریع در پیشرفت خدمات عمومی روستایی شد، اما مشکلات همچنان حل نشده باقی می‌ماند. بنابراین، در دوره ساختن جامعه‌ای مرفه به شکلی همه‌جانبه و تحقق چین‌رویایی، برای بهبود سیستم تأمین خدمات عمومی روستایی، باید شیوه مدیریت اجتماعی روستایی نوآوری شود.</p>	<p>اجتماع پیچیده روستایی و خدمات عمومی روستایی - چشم‌اندازی از نوآوری مدیریت اجتماعی روستایی</p>	<p>Hong (2016)</p>
<p>با وجود جمعیت کم و جدایی جغرافیایی روستاها از مناطق کلان‌شهری، دولت‌های محلی روستایی برای ارائه خدمات و پرداختن به مشکلات جامعه به همان شیوه هم‌تایان شهری بزرگ‌تر خود تلاش می‌کنند.</p>	<p>مدیریت دولتی در حکومت‌های محلی روستایی: ارزیابی ارزیابی تفاوت‌ها و پیامدهای نهادی</p>	<p>Helpap (2019)</p>

با بررسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه مدیریت روستایی، اکثریت این پژوهش‌ها، شیوه مدیریت روستایی را در ارتباط با روند توسعه روستاها انجام شده است. علی‌رغم اینکه ارزیابی عملکردی مدیران روستایی با تأکید بر تحولات کالبدی آن، موضوعی است که کمتر بدان پرداخته شده است. با این حال، ملاحظه می‌شود که تاثیرگذاری مدیران روستایی بر تحولات کالبدی نسبت به ابعاد دیگر توسعه، بیشتر بوده است. همچنین مشاهدات گویای این است که در رابطه با مدیریت روستایی و تحولات کالبدی روستایی با تأکید بر آینده‌پژوهی مطالعه اندکی در داخل کشور صورت گرفته است.

روش‌شناسی

روش تحقیق در نوشتار حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی (منابع کتابخانه‌ای، مجله‌های علمی) و میدانی (پرسشنامه) بوده است. پرسشنامه به جهت استخراج آینده‌نگری اثرگذاری مدیریت روستایی بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان علی‌آبادکتول در آفاق ۱۴۱۰، در قالب پرسشنامه میک‌مک تهیه و در بین کارشناسان حوزه روستایی منطقه توزیع و تکمیل شده است. جامعه آماری تحقیق روستاهای با درجه دهیاری ۵ و ۶ در پیرامون شهر علی‌آبادکتول است که تعداد ۳۵ پرسشنامه برای کارشناسان حوزه روستایی، ارگان‌های مربوطه در نظر گرفته شد. پرسشنامه‌ها توسط مدیران روستایی (دهیاری‌ها و اعضای شورای اسلامی) کارشناسان دستگاه‌های اجرایی در فرمانداری شهرستان علی‌آبادکتول، بخشداری مرکزی، اداره منابع طبیعی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، اداره جهاد کشاورزی و غیره تکمیل شد. برای بررسی روایی پرسشنامه از نظرات اساتید دانشگاه استفاده و اصلاحات لازم بر اساس پیشنهادات ارائه شده، انجام شد. پس از تکمیل پرسشنامه، به جهت سنجش پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. با توجه به اینکه میزان آلفا در این متغیر بالای ۰/۷ است، پایایی آنها قابل قبول و مناسب ارزیابی می‌شود. به جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحلیل ساختاری تاثیرگذاری هر یک از شاخص‌های موثر بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی از نرم‌افزار Micmac استفاده شد که در ابتدا تاثیر متغیرها نسبت به یکدیگر از صفر تا چهار براساس طیف تعریف شده در این نرم‌افزار و بر اساس نظر کارشناسان و متخصصان ارزش‌گذاری شد؛ سپس تاثیرات مستقیم و غیرمستقیم و همچنین شاخص‌های دارای پتانسیل اثرگذار و اثرپذیر مستقیم و غیرمستقیم و در نهایت تاثیرگذارترین شاخص‌های کلیدی شناسایی شده است. در این بخش قابل ذکر است که شاخص‌های ۵ گانه توسعه کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی تبدیل به سه شاخص شده است و سپس مورد آزمون قرار گرفت. شاخص‌های سه‌گانه مورد تحقیق شامل شاخص نظام کاربری اراضی و خدمات که حاصل تلفیق دو شاخص نظام کاربری اراضی و خدمات است؛ شاخص بافت کالبدی و مسکن حاصل تلفیق شاخص بافت کالبدی و مسکن روستایی است؛ شاخص شبکه معابر می‌باشد. دلیل این امر کم نمودن تعداد ماتریس‌های تصمیم‌گیری و رویه انجام کار بر اساس همانندی این ابعاد بوده است.

جدول ۲. ابعاد، شاخص و معرف های توسعه کالبدی روستایی

معرف	مؤلفه
تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی در روستا، توسعه کاربری‌های اداری-انتظامی در سطح روستا، افزایش امکانات و ایستگاه‌های خرید محلی در روستا، تغییر کاربری زمین‌های زراعی و مراتع و تبدیل آن‌ها به واحدهای مسکونی و تجاری در روستا، ایجاد، بهبود و سامان‌دهی غسالخانه، گرمابه و گورستان در روستا، ایجاد و بهبود فضاهای درمانی و بهداشتی و خدمات مرتبط با آن، تغییرات کاربری مسکونی به تجاری و خدماتی، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی، افزایش و بهبود کیفیت امکانات تفریحی-رفاهی برای ساکنان محلی، تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا، بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا، ایجاد، توسعه و بهبود وضعیت مبلمان روستایی	نظام کاربری اراضی و خدمات
افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف، ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید، حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی-فضایی، معماری و منظر روستایی، شکل‌گیری، دگرگونی و ادغام محلات روستای در اثر تحولات کالبدی اخیر در روستا، کنترل و نظارت بر بافت کالبدی و جلوگیری از گسترش بافت مسکونی روستا به سمت اراضی کشاورزی و باغات و تخریب زیست‌بوم، تلاش برای بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی در مقابل مخاطرات محیطی، نظارت مهندسان ناظر در روستا بر ساخت مسکن جدید و یا	بافت کالبدی و مسکن

تحلیل پیشران‌های کلیدی اثرگذاری عملکرد... (عناصرتانی و نظری)

مرمت مساکن قدیم، تغییر در نوع و کیفیت نمای مساکن و استفاده از مصالح و معماری غیرروستایی و گرایش به چند طبقه سازی، تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی، تغییر یا حذف مکان‌های معیشتی اهالی در واحدهای مسکونی روستا، تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن، ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی.	
تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا، بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میدانی جدید در روستا، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر، تلاش برای افزایش و بهبود وضعیت عرض معابر اصلی روستا، بهبود وضعیت کف‌سازی پوشش و شیب معابر اصلی روستا، بهبود وضعیت روشنایی در معابر اصلی و فرعی، رفع خطر از بناها و دیوارهای شکسته و خطرناک در سطح معابر روستا، تسطیح چاه‌ها و چاله‌های واقع در معابر بر اساس مصوبات شورا، ایجاد فضای سبز و درختکاری کنار معابر روستا، تلاش برای نام‌گذاری خیابان‌ها و کوچه‌ها در سطح روستا	شبکه معابر

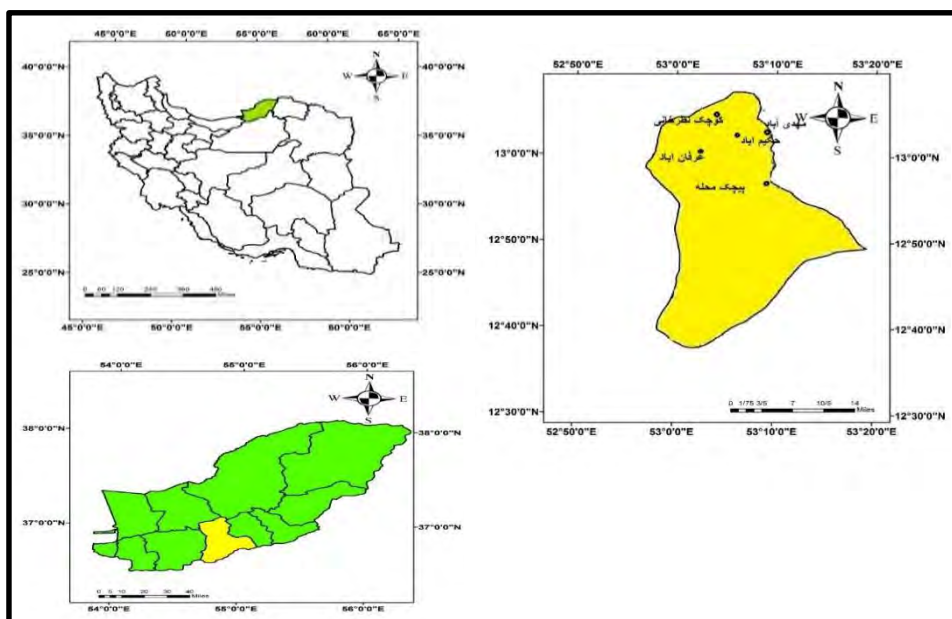
بدری و همکاران (۱۳۹۲)، ریاحی و کرمی‌نسب (۱۳۹۲)، برقی و تازیکی (۱۳۹۳)، و مصاحبه با کارشناسان و مدیران حوزه‌ی روستایی (۱۳۹۹).

شهرستان علی‌آباد کتول در محدوده ۵۴ درجه و ۴۰/۷ دقیقه تا ۵۵ درجه و ۸/۹ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۳۶/۲ دقیقه و تا ۳۷ درجه و ۵/۲ دقیقه عرض شمالی و در گستره جنوبی استان گلستان قرار گرفته است. محدوده جغرافیایی فوق ۱۱۶۳ کیلومتر مربع وسعت داشته که تمامی وسعت شهرستان را در برمی‌گیرد این منطقه تا پیش از سال ۱۳۵۸ شمسی بر اساس تقسیمات کشوری یکی از بخش‌های گرگان بوده است. اما در سال یاد شده با تأیید شورای انقلاب اسلامی به شهرستان تبدیل شد. در حال حاضر این شهرستان دارای دو بخش و چهار دهستان می‌باشد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان، ۱۳۹۵). بخش مرکزی این شهرستان، شامل دو دهستان به نام کتول و زرین‌گل می‌باشد. تعداد روستاهای واقع در این بخش، ۳۳ مورد در دهستان کتول و ۱۶ روستا در دهستان زرین‌گل واقع است. با توجه به تعداد سکونت‌گاه‌های روستایی در این بخش و به تبع آن روستاهای دارای دهیاری، انتخاب روستاها بر حسب درجه‌بندی دهیاری‌ها درجه (۵ و ۶) صورت گرفته است.

جدول ۳. روستاهای منطقه مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	تعداد جمعیت	تعداد خانوار
۱	پیچک محله	۲۵۰۳	۸۰۴
۲	حکیم‌آباد	۱۹۰۱	۵۷۱
۳	عرفان‌آباد	۱۱۶۳	۳۲۳
۴	کوچک نظرخانی	۱۸۸۱	۵۱۶
۵	مهدی‌آباد	۲۸۴۸	۸۶۰

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

شکل ۱. نقشه موقعیت منطقه مورد مطالعه

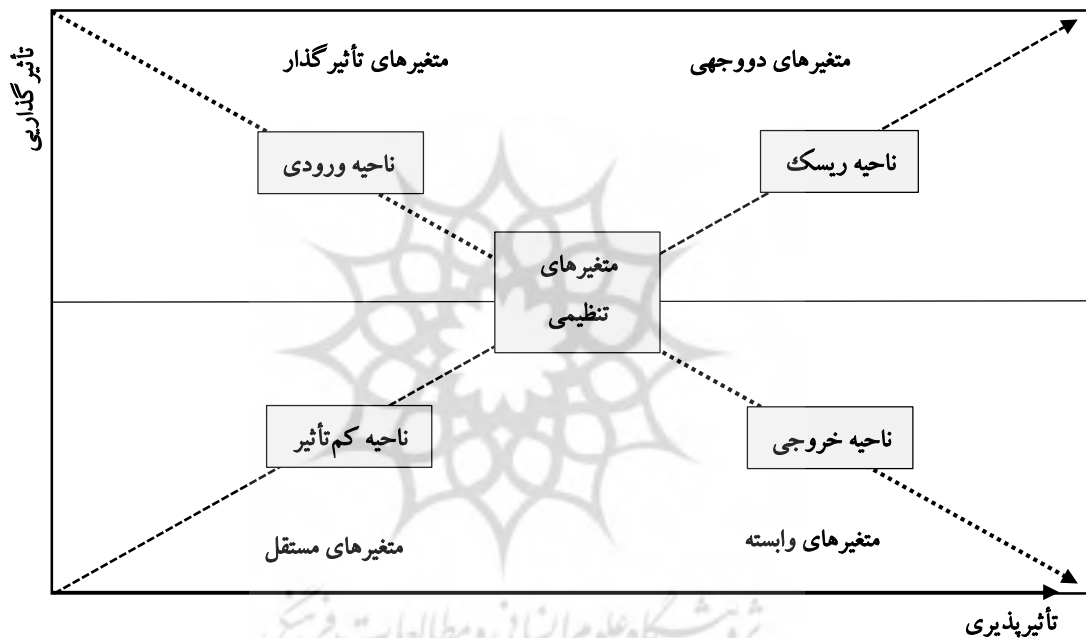
یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد که از مجموع ۳۵ نفر پاسخ‌گویان ۸۴ درصد مرد و ۱۶ درصد زن و از نظر تحصیلات، ۲۵ درصد دیپلم و فوق دیپلم، ۵۰ درصد لیسانس و ۲۵ درصد فوق لیسانس هستند و با استفاده از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای، مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی شناسایی شد. در ادامه با استفاده از روش کمی آینده‌پژوهی و استفاده از مدل معادلات ساختاری (Micmac) به میزان تاثیرگذاری یا تاثیرپذیری عوامل شناسایی شده اقدام گردید جدول (۳). با توجه به ابعاد ماتریس‌های ماتریس نظام کاربری اراضی و خدمات، تحول بافت کالبدی و مسکن، تحول شبکه معابر درجه پرشدگی آن‌ها بین ۹۰ تا ۱۰۰ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب شده تاثیر زیادی بر روی هم گذاشته‌اند. از مجموع ۳۵۴ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس‌ها، ۳۴ رابطه‌ای با مقدار صفر وجود دارد به این معنی است که عوامل بر همدیگر تاثیر نگذاشته یا از همدیگر تاثیر نپذیرفته‌اند. ۵۱ رابطه، عددشان یک بوده است به این معنی که تاثیر کمی نسبت به هم داشته‌اند، ۲۸۲ رابطه، عددشان دو بوده است به این معنی که رابطه تاثیرگذار نسبتاً قوی داشته‌اند، ۲۱ رابطه، عددشان سه بوده است بدین معنی که روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد بوده است و از تاثیرگذاری و تاثیرپذیری زیادی برخوردار بوده‌اند. در نهایت هیچ رابطه‌ای با مقدار P وجود نداشته است که نشان دهنده روابط پتانسیلی و غیرمستقیم عامل‌ها بوده است.

جدول ۴. تحلیل داده‌های ماتریس و تاثیرات متقاطع

اطلاعات ماتریس	تحول نظام کاربری اراضی و خدمات	تحول بافت کالبدی و مسکن	تحول شبکه معابر
ابعاد ماتریس	۱۲	۱۲	۱۰
تعداد تکرار	۲	۲	۲
تعداد صفر	۱۲	۱۲	۱۰
تعداد ۱	۲۲	۲۱	۸
تعداد ۲	۱۰۴	۱۰۷	۷۱
تعداد ۳	۶	۴	۱۱
تعداد p	۰	۰	۰
جمع	۱۳۲	۱۳۲	۹۰
درجه پرشدگی	۹۱/۶۶	۹۱/۶۶	٪۹۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

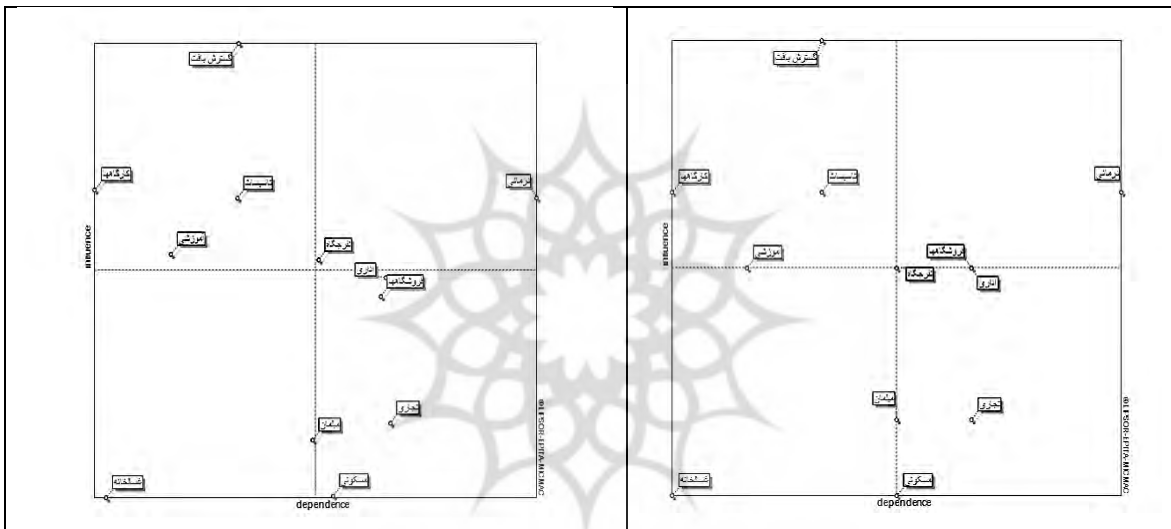

شکل ۲. تحلیل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها منبع: عناستانی و حسینی، ۱۳۹۷

در ماتریس متقاطع جمع اعداد سطرهای هر متغیر، میزان تأثیرگذاری و جمع ستونی هر متغیر نیز میزان تأثیرپذیری آن متغیر را از متغیرهای دیگر نشان می‌دهد. نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، از پایداری یا ناپایداری سیستم حکایت می‌کند. در بخش روش‌شناسی و تحلیل میک‌مک در مجموع دو نوع پراکنش تعریف شده است که به نام سیستم‌های پایدار و سیستم‌های ناپایدار معروف هستند. در سیستم‌های پایدار پراکنش متغیرها به صورت L انگلیسی نشان داده شده است؛ یعنی برخی متغیرها دارای تأثیرگذاری بالا و برخی دارای تأثیرپذیری بالا هستند. در سیستم‌های پایدار مجموعاً سه دسته متغیر را می‌توان مشاهده کرد: الف: متغیرهای بسیار تأثیرگذار بر سیستم (عوامل کلیدی). ب: متغیرهای مستقل. ج: متغیرهای خروجی سیستم (متغیرهای نتیجه). با توجه به شکل (۲)، در سیستم جایگاه هر یک از عوامل و نقش آن کاملاً روشن شده است. اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر از سیستم‌های پایدار است. در این سیستم، متغیرها حول محور قطبی صفحه پراکنده هستند و متغیرها در بیشتر مواقع

حالت بینایی از تاثیر گذاری و تاثیر پذیری را نشان می دهند که این امر ارزیابی و شناسایی عوامل کلیدی را بسیار مشکل می کند. با وجود این، در این سیستم نیز راه هایی ترسیم شده است که می تواند راهنمای گزینش و شناسایی عوامل کلیدی باشد. در مجموع متغیرها دارای دو نوع تاثیر هستند: تاثیر مستقیم و تاثیر غیرمستقیم که به ترتیب بررسی خواهند شد.

پیشران های موثر بر تحولات نظام کاربری اراضی و خدمات ناشی از فعالیت های دهیاران در محیط های روستایی
همانطور که در نقشه پراکنده گی خروجی تاثیرات مستقیم و تاثیرات غیرمستقیم شکل ۳ (a سمت راست) مشاهده می شود، ۱۲ عامل کلیدی شاخص تحول نظام کاربری اراضی و خدمات ناشی از فعالیت های دهیاران در محیط های روستایی مورد مطالعه دیده می شود. همچنین در بررسی اثرات پتانسیل غیرمستقیم و مطابق شکل ۳ (b سمت چپ) مشاهده می شود که بیشترین توزیع و پراکنده گی شاخص ها را متغیرهای تاثیر گذار و تاثیر پذیر تشکیل می دهند.

شکل ۳. نقشه وضعیت اثر گذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) عوامل موثر بر تحول نظام کاربری اراضی و خدمات ناشی از فعالیت های دهیاران در محیط های روستایی

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

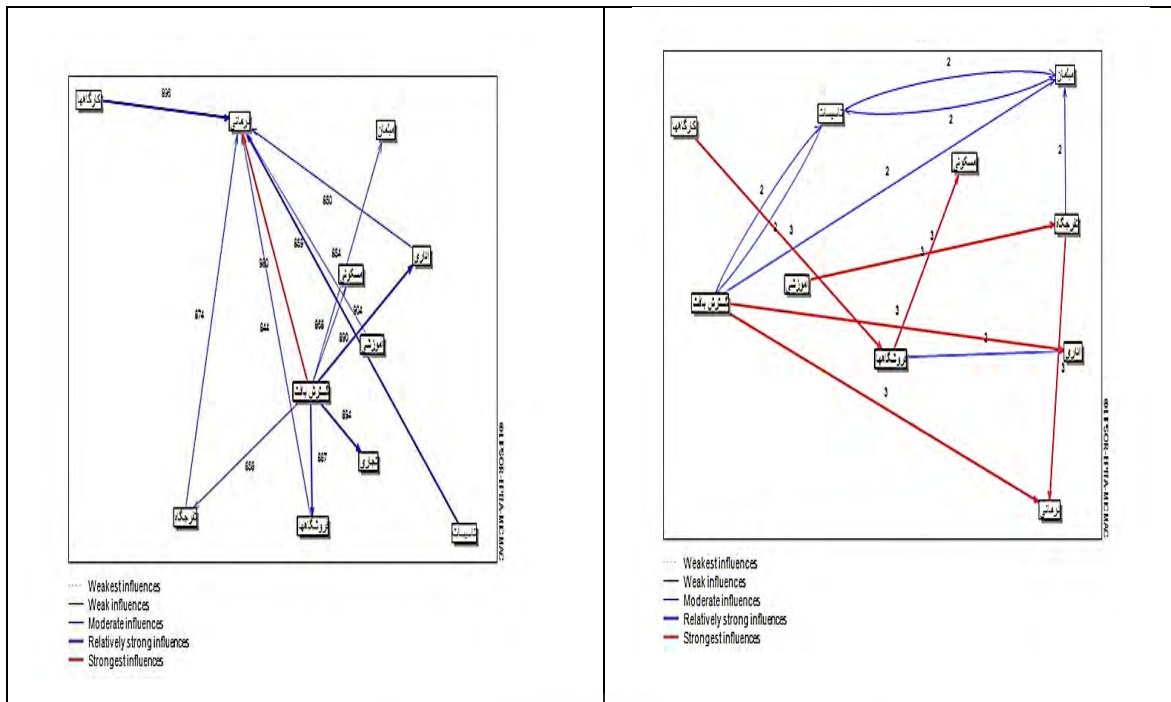
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۵. تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم نظام کاربری اراضی و خدمات ناشی از فعالیت‌های دهیاران در سکونتگاه‌های روستایی

نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تاثیرگذار	تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی (۱)، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی (۸)، تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت (۱۰)، بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا (۱۱).
متغیرهای تاثیرپذیر	توسعه کاربری‌های اداری - انتظامی در سطح روستا (۲)، افزایش امکانات و ایستگاه‌های خرید محلی در روستا (۳)، تغییر کاربری زمین‌های زراعی و مراتع و تبدیل آن‌ها به واحدهای مسکونی و تجاری (۴)، تغییرات کاربری مسکونی به تجاری و خدماتی (۷)، ایجاد، توسعه و بهبود وضعیت مبلمان روستایی (۱۲).
متغیرهای مستقل	ایجاد، بهبود و سامان‌دهی غسلخانه، گرمابه و گورستان (۵)، افزایش و بهبود کیفیت امکانات تفریحی - رفاهی برای ساکنان محلی (۹)
متغیرهای دووجهی	-
متغیرهای ریسک	-
متغیرهای هدف	ایجاد و بهبود فضاهای درمانی و بهداشتی و خدمات مرتبط با آن (۶) قابل مشاهده است.

مقدار تاثیری که تک‌تک عوامل بر یکدیگر می‌گذارند توسط مدل معادلات ساختاری (Micmac) به توان‌های مختلف رسیده است که مجموع آنها مقدار کمی تاثیرپذیری یا تاثیرگذاری را تشکیل می‌دهد. در این راستا، با توجه به ۱۲ متغیر بررسی شده برای شاخص نظام کاربری و خدمات، شکل ۴ (a سمت راست). تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا (۱۰)، بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی (۱۱)، تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی (۱)، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی (۸). به ترتیب بالاترین ارزش سطری محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهمترین ویژگی این متغیرها، تاثیرپذیری پایین و تاثیرگذاری بالاست. در تاثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای ایجاد و بهبود فضاهای درمانی و بهداشتی و خدمات مرتبط با آن (۱۰۱۲۳)، تغییر کاربری زمین‌های زراعی و مراتع و تبدیل آن‌ها به واحدهای مسکونی (۹۳۵۰)، توسعه کاربری‌های اداری - انتظامی در سطح روستا (۹۳۲۶)، افزایش امکانات و ایستگاه‌های خرید محلی در روستا (۹۲۵۹)، تغییرات کاربری مسکونی به تجاری و خدماتی (۹۰۴۷)، افزایش و بهبود کیفیت امکانات تفریحی - رفاهی برای ساکنان محلی (۸۹۷۰) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.

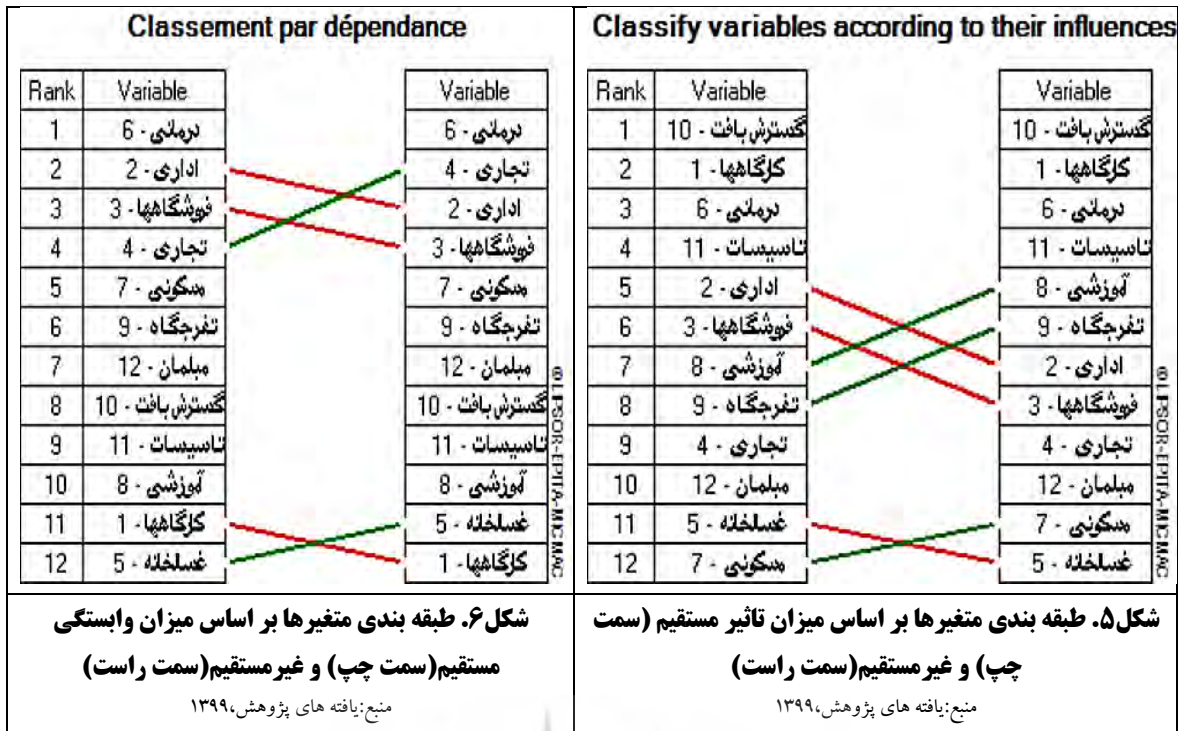
شکل ۴ (b سمت چپ)

شکل ۴. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بر حسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل (۵)، می‌توان گفت که بر حسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل (۵)، می‌توان گفت که شاخص‌های تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا، تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی، بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا، به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله تحولات کالبدی روستایی داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل (۵)، تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا، تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی، به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند. بر حسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم در شکل (۶)، می‌توان گفت که شاخص‌های ایجاد و بهبود فضاهای درمانی و بهداشتی و خدمات مرتبط با آن، توسعه کاربری‌های اداری-انتظامی در سطح روستا، افزایش امکانات و ایستگاه‌های خرید محلی در روستا به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله تحولات توسعه کالبدی داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل (۶)، متغیرهای می‌توان گفت که شاخص‌های ایجاد و بهبود فضاهای درمانی و بهداشتی و خدمات مرتبط با آن، تغییرات کاربری مسکونی به تجاری و خدماتی، توسعه کاربری‌های اداری-انتظامی در سطح روستا به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

جدول ۶. عوامل کلیدی نظام کاربری اراضی و خدمات موثر بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی

رتبه	تاثیرگذاری مستقیم	تاثیرگذاری غیرمستقیم
۱	تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا	تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا
۲	تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی	تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی
۳	بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا	افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی
۴	افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی	بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

پیشران‌های تحول بافت کالبدی و مسکن ناشی از فعالیت‌های دهیاران در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی

همانطور که در نقشه پراکنده‌گی خروجی تاثیرات مستقیم شکل ۷ (a سمت راست) مشاهده می‌شود، ۱۲ عامل کلیدی شاخص بافت کالبدی و مسکن اثرگذار بر تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی در روستاهای مورد مطالعه شهرستان علی‌آباد کتول دیده می‌شود. همچنین در بررسی اثرات پتانسیل غیرمستقیم و مطابق شکل ۷ (b سمت چپ) مشاهده می‌شود که بیشترین توزیع و پراکنده‌گی شاخص‌ها را متغیرهای دوجبهی تشکیل می‌دهند.

جدول ۷. تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل بافت کالبدی و مسکن ناشی از فعالیت‌های دهیران در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی

نوع متغیر	شاخص های مربوطه
متغیرهای تاثیرگذار	تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی (۹)، ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی (۱۲).
متغیرهای تاثیرپذیر	نظارت مهندسان ناظر در روستا بر ساخت مسکن جدید و یا مرمت مسکن قدیم (۷)، تغییر در نوع و کیفیت نمای مسکن و استفاده از مصالح و معماری غیرروستایی و گرایش به چند طبقه‌سازی (۸)، غیر یا حذف مکان‌های معیشتی اهالی در واحدهای مسکونی (۱۰).
متغیرهای مستقل	-
متغیرهای دوجبهی	-
متغیرهای ریسک	افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف (۱)، ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید (۲)، دگرگونی و ادغام محلات روستای در اثر تحولات کالبدی اخیر در روستا (۴)، کنترل و نظارت بر بافت کالبدی و جلوگیری از گسترش بافت مسکونی روستا به سمت اراضی کشاورزی و باغات و تخریب زیست (۵)، تلاش برای بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی در مقابل مخاطرات محیطی (۶)، تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن (۱۱).
متغیرهای هدف	حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی- فضایی، معماری و منظر روستایی (۳)، تغییر در نوع و کیفیت نمای مسکن و استفاده از مصالح و معماری غیرروستایی و گرایش به چند طبقه‌سازی، شکل‌گیری (۸).

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

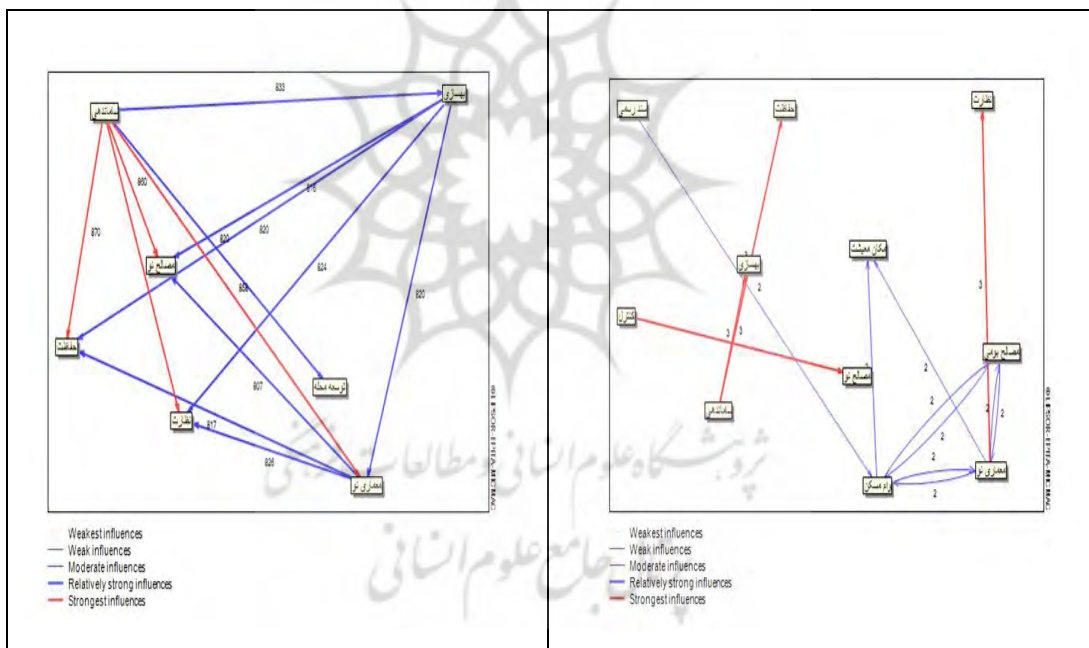

شکل ۷. نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) عوامل بافت کالبدی و مسکن موثر بر تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار تاثیری که تک تک عوامل بر یکدیگر می‌گذارند توسط مدل معادلات ساختاری (Mimmac) به توان‌های مختلف رسیده است که مجموع آنها مقدار کمی تاثیر پذیری یا تاثیر گذاری را تشکیل می‌دهد. بر اساس نتایج شکل ۸ (a سمت راست)، نیروهای پیران‌های کلیدی به لحاظ تاثیر گذاری به صورت زیر قابل ارائه خواهد بود. در این راستا، با توجه به ۱۲ متغیر بررسی شده برای تحول بافت کالبدی و مسکن، متغیرهای ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید (۲۳)، تلاش برای بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی در مقابل

مخاطرات محیطی (۲۲)، افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف (۲۲)، شکل‌گیری، دگرگونی و ادغام محلات روستای در اثر تحولات کالبدی اخیر در روستا (۲۱)، تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن (۲۱) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهمترین ویژگی این متغیرها، تاثیرپذیری پایین و تاثیرگذاری بالاست. دارای بیشترین میزان تاثیرگذاری نسبت به سایر متغیرها بوده‌اند. در تاثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای نظارت مهندسان ناظر در روستا بر ساخت مسکن جدید و یا مرمت مسکن قدیم (۹۳۱۴)، حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی-فضایی، معماری و منظر روستایی (۹۲۸۰)، افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف (۹۲۸۰)، تغییر در نوع و کیفیت نمای مسکن و استفاده از مصالح و معماری غیرروستایی و گرایش به چند طبقه‌سازی (۹۲۴۹)، به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند. شکل ۸ (b سمت چپ).

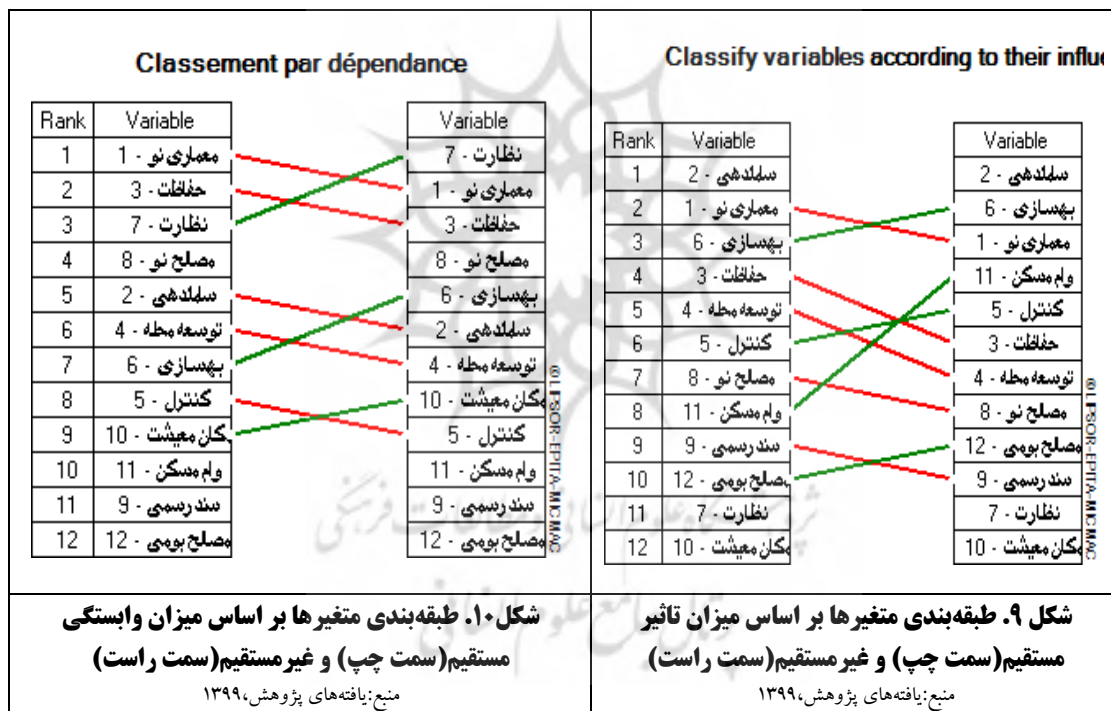

شکل ۸. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بر حسب ماتریس تاثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم در شکل (۹)، میتوان گفت که ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی، ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن، به ترتیب در رتبه اول تا چهارم تاثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله تحولات کالبدی روستایی داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل (۹)، ترویج استفاده از مصالح بومی در

واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی، تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی، ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید، تسهیل استفاده از وام مسکن برای نو سازی و بازسازی مسکن به ترتیب در رتبه اول تا چهارم تاثیرگذار غیرمستقیم قرار گرفته‌اند. بر حسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم در شکل (۱۰)، می‌توان گفت که شاخص‌های افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف، حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی- فضایی، معماری و منظر روستایی، نظارت مهندسین ناظر در روستا بر ساخت مسکن جدید و یا مرمت مسکن قدیم، به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله تحولات توسعه کالبدی داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل (۱۰)، متغیرهای می‌توان گفت که شاخص‌های نظارت مهندسین ناظر در روستا بر ساخت مسکن جدید و یا مرمت مسکن قدیم، افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف، حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی، کالبدی- فضایی، معماری و منظر روستایی به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

جدول ۸. عوامل کلیدی بافت کالبدی و مسکن کلیدی موثر بر تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی

رتبه	تاثیر گذاری مستقیم	تاثیر گذاری غیرمستقیم
۱	ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی	ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی
۲	تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی	تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی
۳	ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید	ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید
۴	تسهیل استفاده از وام مسکن برای نو سازی و بازسازی مسکن	تسهیل استفاده از وام مسکن برای نو سازی و بازسازی مسکن

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

پیشران‌های کلیدی شبکه معابر موثر بر تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی

همانطور که در نقشه پراکندگی خروجی تاثیرات مستقیم شکل ۱۱ (a سمت راست) مشاهده می‌شود، ۱۰ عامل کلیدی شاخص شبکه معابر اثرگذار بر شکل‌گیری تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی در روستاهای مورد مطالعه شهرستان علی‌آباد کنترل دیده می‌شود.

جدول ۹. تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل کلیدی شبکه معابر موثر بر شکل‌گیری تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی

نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تاثیرگذار	تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا (۱)، بسترسازی در راستای ایجاد خیابان-ها، کوچه‌ها و میادین جدید در روستا (۲)، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر (۳)
متغیرهای تاثیرپذیر	رفع خطر از بناها و دیوارهای شکسته و خطرناک در سطح معابر روستا (۷)
متغیرهای مستقل	بهبود وضعیت کف‌سازی پوشش و شیب معابر اصلی (۵)، تسطیح چاه‌ها و چاله‌های واقع در معابر بر اساس مصوبات شورا (۸)، ایجاد فضای سبز و درختکاری کنار معابر روستا (۹)، تلاش برای نام‌گذاری خیابان‌ها و کوچه‌ها در سطح روستا (۱۰)
متغیرهای دووجهی	-
متغیرهای ریسک	-
متغیرهای هدف	تلاش برای افزایش و بهبود وضعیت عرض معابر اصلی (۴)، بهبود وضعیت روشنایی در معابر اصلی و فرعی (۶).

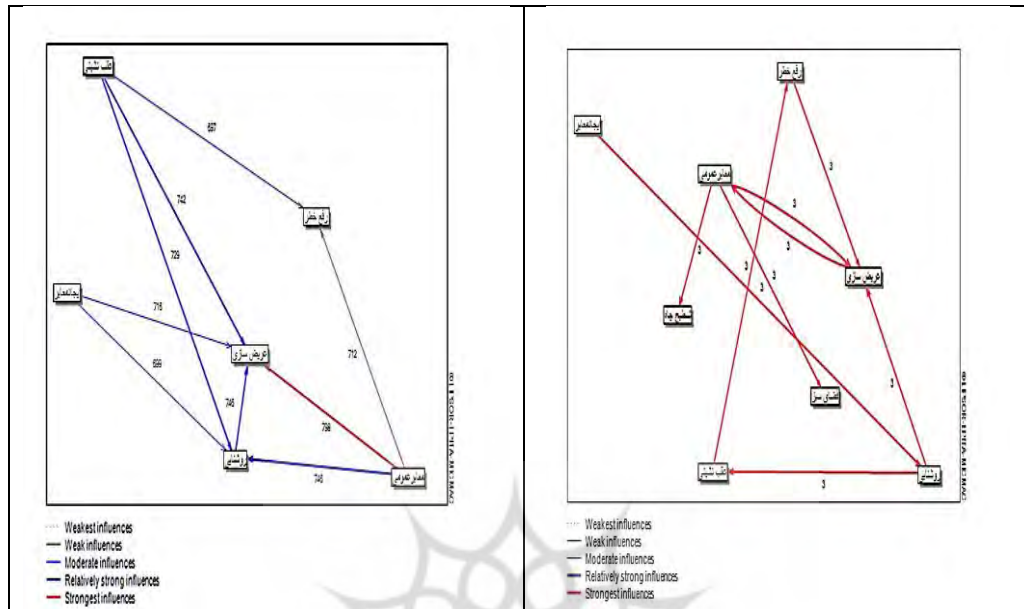

شکل ۱۱. نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) عوامل شبکه معابر موثر بر شکل‌گیری تحولات

کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار تاثیری که تک‌تک عوامل بر یکدیگر می‌گذارند توسط مدل معادلات ساختاری (Mimac) به توان‌های مختلف رسیده است که مجموع آنها مقدار کمی تاثیرپذیری یا تاثیرگذاری را تشکیل می‌دهد. بر اساس نتایج شکل ۱۲ (a سمت راست)، نیروهای پیشران‌های کلیدی به لحاظ تاثیرگذاری به صورت زیر قابل ارائه خواهد بود. در این راستا، با توجه به ۱۰ متغیر بررسی شده برای شاخص تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا (۲۱)، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر (۲۰)، بسترسازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میادین جدید در روستا (۱۹)، به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای

بیشترین میزان تاثیر گذاری از ديگر متغيرها بوده‌اند. به عبارتی، مهمترين ويژگي اين متغيرها، تأثير پذيري پايين و تأثير گذاري بالاست. در تأثير غير مستقيم متغيرها بر يکديگر، نرم افزار اين متغيرها را به توان‌هاي ۲، ۳، ۴، ۵... رسانده و بر اين اساس، اثرات مربوطه سنجيده مي‌شود.

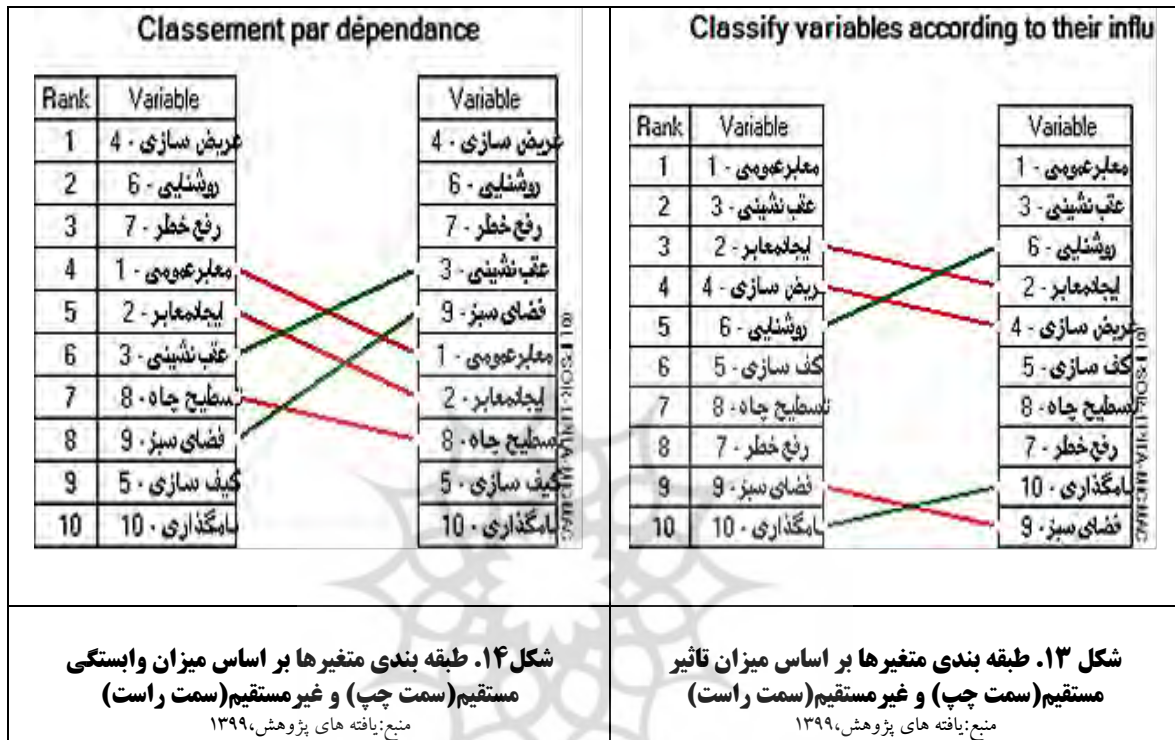
شکل ۱۲. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیر مستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در این میان متغیرهای تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا (۶۹۳۲)، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر (۶۶۵۶)، بهبود وضعیت روشنایی در معابر اصلی و فرعی (۶۴۲۲)، بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میادین جدید در روستا (۶۳۶۹)، تلاش برای افزایش و بهبود وضعیت عرض معابر اصلی روستا (۶۳۶۲)، بهبود وضعیت کف‌سازی پوشش و شیب معابر اصلی روستا (۶۰۵۲)، تسطیح چاه‌ها و چاله‌های واقع در معابر بر اساس مصوبات شورا (۶۰۵۲) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیر پذیری از ديگر متغيرها بوده‌اند، دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیر پذیری از ديگر متغيرها بوده‌اند (شکل ۱۲ (b سمت چپ)).

بر حسب ماتریس تاثیر گذاری مستقیم و غیر مستقیم در شکل (۱۳)، می‌توان گفت که شاخص‌های تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر، بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میادین جدید به ترتیب در رتبه اول تا سوم تاثیر گذاری مستقیم قرار گرفته‌اند. و بیشترین سهم را در ارتباط با توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل (۱۳)، متغیرهای تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر، بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میادین جدید، در رتبه اول تا سوم تاثیر گذاری غیر مستقیم قرار گرفته‌اند. بر حسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیر مستقیم در شکل (۱۴)، شاخص‌های تلاش برای افزایش و بهبود وضعیت عرض معابر اصلی روستا، بهبود وضعیت

روشنایی در معابر اصلی و فرعی، رفع خطر از بناها و دیوارهای شکسته و خطرناک در سطح معابر روستا، به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند. در قسمت سمت راست شکل (۱۴)، می‌توان گفت که شاخص‌های تلاش برای افزایش و بهبود وضعیت عرض معابر اصلی روستا، بهبود وضعیت روشنایی در معابر اصلی و فرعی، رفع خطر از بناها و دیوارهای شکسته و خطرناک در سطح معابر روستا، به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند.

جدول ۱۲. عوامل کلیدی شبکه معابر موثر بر شکل‌گیری تحولات کالبدی در سکونتگاه‌های روستایی

رتبه	تأثیرگذاری مستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم
۱	تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا	تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا
۲	رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر	رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر
۳	بسترسازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میداين جديد	بسترسازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میداين جديد

نتیجه‌گیری

در مجموع پس از بررسی یکایک شاخص‌ها و استخراج عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از آن‌ها، در جدول (۱۲) تمامی عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) بر شکل‌گیری تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در سه شاخص: نظام کاربری اراضی و خدمات، بافت کالبدی و مسکن، شبکه معابر ارائه شده است. نظام کاربری اراضی و خدمات عوامل: شاخص‌های تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا، تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی

و باغی، بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی، دارای تاثیرگذاری و تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا، تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی، افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی، بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا، دارای تاثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

بافت کالبدی و مسکن عوامل: ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی، ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن، دارای تاثیرگذاری مستقیم و عوامل ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید، تلاش برای بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی در مقابل مخاطرات محیطی، افزایش ساختمان‌ها با معماری‌های جدید و زیبا و هماهنگی نحوه ساخت بنا و مصالح ساختمانی مورد استفاده با محیط اطراف، تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن، دارای تاثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

شبکه معابر عوامل تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر، بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میداين جديد دارای تاثیرگذاری مستقیم، تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر، دارای تاثیرگذار مستقیم و عوامل متغیرهای تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا، رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر، بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میداين جديد دارای تاثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

جدول ۱۳. پیشران‌های کلیدی نهایی تاثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) بر شکل‌گیری تحولات کالبدی در سکونگاه‌های روستایی

ناشی از فعالیت دهیاری‌ها بر اساس مدل تحلیل ساختاری

ردیف	پیشران	اثرگذاری مستقیم	اثرگذاری غیرمستقیم
۱	تلاش برای تملک اراضی و استفاده از اراضی خالی در داخل محدوده بافت فیزیکی جهت توسعه و گسترش بافت روستا	+۴	+۱۶۰۹
۲	تلاش برای استقرار کارگاه‌های تولیدی و واحدهای دامی و باغی	+۴	+۱۶۰۸
۳	بهبود وضعیت دسترسی به تاسیسات زیربنایی در روستا	+۲	+۸۱۰
۴	افزایش و بهبود تاسیسات و فضاهای آموزشی و فرهنگی	+۲	+۸۶۹
۵	ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی	+۳	+۱۲۲۴
۶	تلاش برای برخورداری واحدهای مسکونی روستای از سند رسمی	+۱	+۳۱۰
۷	ساماندهی هسته کهن و با ارزش روستا در رابطه با سکونت و تولید	+۲	+۸۳۲
۸	تسهیل استفاده از وام مسکن برای نوسازی و بازسازی مسکن	+۱	+۴۴۱
۹	تلاش برای بهسازی و بهبود وضعیت معابر عمومی درون روستا	+۳	+۸۳۸
۱۰	رسیدگی به مشکلات و وضعیت عقب‌نشینی واحدهای مسکونی در سطح معابر	+۲	+۵۴۷
۱۱	بستر سازی در راستای ایجاد خیابان‌ها، کوچه‌ها و میداين جديد	+۱	+۳۱۷

به جهت مقایسه تحقیق حاضر با مطالعات گذشته به مطالعه ریاحی و گرمی‌نسب، ۱۳۹۲ با عنوان ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: بخش کردیان- شهرستان جهرم) می‌توان اشاره کرد که در آن اثرات عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی-فضایی روستاها مورد سنجش قرار گرفته و مشخص می‌شود که به چه میزان عملکرد دهیاری‌ها به‌عنوان مدیران اجرایی در توسعه کالبدی-فضایی سکونتگاه‌های روستایی موفق بوده است. پرداخته شده است، در تحقیق قنبری و بهرامی ۱۳۹۵، با عنوان مدیریت محلی و نقش آن در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: شهرستان چناران)، طبق نتایج حاصل، نقش مؤثر و کارآمد مدیریت محلی در توسعه کالبدی روستایی را تأیید کرده است. در ادامه به پژوهش حسنلو و همکاران ۱۳۹۷، ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی: دهستان دستجرده (شهرستان طارم) می‌توان اشاره کرد که در این پژوهش با استفاده از نظر مردم محلی به بررسی اثرات مدیریت روستایی در پایداری توسعه روستایی پرداخته شده است و یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشترین عملکرد مدیران محلی در زمینه بعد فضایی-کالبدی بوده است؛ در حالی که مقاله حاضر به آینده‌نگری اثرگذاری مدیریت روستایی بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در افق ۱۴۱۰ در منطقه مورد مطالعه می‌پردازد، با توجه به این موضوع که روستاهای ما در حال از دست دادن هویت خود به لحاظ فرهنگی و کالبدی می‌باشند و این امر سرعت زیادی در اثر الگو برداری از شیوه‌های زندگی شهری داشته است و هرروزه شاهد تغییرات سکونتگاه‌های روستایی از حالت بومی و سنتی خود به شکل کپی‌برداری‌های شهری می‌باشیم؛ در این میان دهیاران به‌عنوان مدیران روستایی می‌توانند نقش بسزایی در تحولات کالبدی روستاها آن‌هم به صورت صحیح و در راستای نیازهای واقعی مردم و هم جهت با فرهنگ بومی مناطق مختلف داشته باشند. این در شرایطی است که تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی با توجه به توسعه فیزیکی و بافت کالبدی با در نظر گرفتن نیاز اقتصادی و اجتماعی سبب گسترش کارگاه‌های تولیدی و دامی و ترویج استفاده از مصالح بومی در واحدهای مسکونی و الگوهای معماری سنتی، شده و دسترسی به فضاهای آموزشی و فرهنگی را مهیا کند و می‌تواند سبب توسعه کالبدی پایدار روستایی شود. با توجه به نتایج پژوهش و مطالعه صورت گرفته در زمینه تحولات کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری پیشنهادات زیر ارائه می‌شود:

- بهره‌گیری از متخصصین محلی و برنامه‌ریزان روستایی بومی در فرآیند برنامه‌ریزی کالبدی.
- لزوم حفظ کاربری اراضی به‌ویژه مزارع کشاورزی و نظارت بر رشد و گسترش مناسب و نظام‌مند بافت فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی لزوم توجه به این نکته مهم که معیشت اصلی مردمان روستایی کشاورزی می‌باشد.
- تداوم فعالیت بهسازی، مقاوم‌سازی و بهبود مسکن روستایی، به گونه‌ای که می‌توان فضایی امن برای سکونت فراهم آورد.

منابع

- اسفندیاری، امیرهومن. و دانیالی، تهمنه. ۱۳۹۸. مقایسه وضعیت زیست‌محیطی روستاهای دارای دهیاری و فاقد دهیاری (مورد مطالعه: روستاهای بخش مرکزی شهرستان اسلامشهر). جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۹(۴): ۳۸۹-۴۰۴.
- بدری، سیدعلی. ۱۳۹۰. چالش‌های مدیریت روستایی در ایران و ارائه سیاست‌های راهبردی. فصلنامه رهنامه سیاست‌گذاری، ۳، صص ۱۷۸-۱۴۹.

- بدری، سیدعلی، اکبری‌ارونیزی، سعیدرضا. و قصابی، محمدجواد. ۱۳۹۲. نقش مدیریت محلی در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان آران و بیدگل). پژوهش‌های روستایی، ۴(۲). صص ۲۷۶-۲۴۹.
- برقی، حمید، شایان، محسن، جلالی، اکرم. و رشیدی، سعیده. ۱۳۹۷. ارزیابی نقش دهیاری‌ها در فرآیند توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان گلاب شهرستان کاشان). اندیشه جغرافیایی، ۱۰(۱۹). صص ۱۲۳-۱۰۳.
- پازکی، معصومه، شیخی، داود. و صمدی مقدم، شیرین. ۱۳۹۹. تحلیل نقش مدیریت مبتنی بر حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: دهستان فیلیستان، شهرستان پاکدشت. جغرافیا و توسعه، ۸۵ صص ۱۱۲-۹۳.
- توکلی، جعفر. و رزلانسری، اکرم. ۱۳۹۵. تحلیل اثرات کالبدی و اقتصادی طرح‌های هادی روستایی (روستاها شهرستان کرمانشاه). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۵(۲). صص ۱۶۰-۱۴۱.
- تقیلو، علی‌اکبر، سلطانی، ناصر. و آفتاب، احمد. ۱۳۹۵. پیشران‌های توسعه‌ی روستاهای ایران. برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۰(۴). صص ۱-۲۸.
- حاتم‌نیا، طیبه، معتمد، محمدکریم. و کاوسی کلاشمی، محمد. ۱۳۹۸. مقایسه نگرش روستاییان و دهیاران در رابطه با عملکرد دهیاری‌ها در اجرای طرح هادی در روستا (مطالعه موردی: شهرستان چرداول در استان ایلام). تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۴ صص ۳۰-۱.
- حسنلو، لایلا، عزیزپور، فرهاد. و جلالیان، حمید. ۱۳۹۷. ارزیابی نقش مدیریت روستایی در پایداری روستاها مطالعه موردی: دهستان دستجرده (شهرستان طارم). جغرافیا و توسعه، ۵۲ صص ۱۵۷-۱۷۴.
- دربان آستانه، علی‌رضا. و رضوانی، محمدرضا. ۱۳۹۰. تبیین عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی در حکومت‌های محلی، مطالعه موردی، شهرستان قزوین. مدیریت شهری، ۲۸ صص ۱۹۸-۱۷۹.
- ریاحی، وحید. و کرمی نسب، صدیقه. ۱۳۹۲. ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها در توسعه کالبدی- فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: بخش کردیان- شهرستان جهرم). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۳(۱۲). صص ۷۰-۶۱.
- سجاسی قیداری، حمداله، اسفرم، یعقوب. و رهبری، مهناز. ۱۳۹۶. تحلیل نقش مدیریت محلی در کاهش آسیب‌پذیری کالبدی با رویکرد حکمروایی خوب (مطالعه موردی: دهستان بهمئی سرحدی غربی). فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۴(۳). صص ۴۰۵-۴۲۶.
- شفیع‌ی ثابت، ناصر، حسینی حاصل، صدیقه. و رهبری، مهناز. ۱۳۹۸. سنجش مدیریت روستایی، توانمندسازی ذینفعان محلی و تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: استان سمنان). مسکن و محیط روستا، ۱۶۵ صص ۱۱۳-۱۲۸.
- شمس‌الدینی، علی. و جمینی، داود. ۱۳۹۵. ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه‌ی سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد معادلات ساختاری مورد مطالعه: شهرستان جوانرود. جغرافیا و توسعه، ۴۳ صص ۵۰-۳۵.
- صادقی، حجت‌اله، صیدائی، اسکندر، قبادی، شادی. و صالحی، مریم. ۱۳۹۵. ارزیابی عملکرد نهادها و سازمان‌های مرتبط با پایداری روستاها مورد: بخش دهلز در شهرستان ایذه. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۵(۲). صص ۱۴۰-۱۱۹.
- فال‌سلیمان، محمود، میکائیکی، جواد. و اقتداری، مهشاد. ۱۳۹۸. تحلیل فضایی عملکرد مدیریت دهیاری‌ها در فرآیند توسعه روستایی (مورد: دهستان‌های شهرستان عنبرآباد در استان کرمان). برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۴(۲). صص ۲۵-۳۴.

- قنبری، سیروس. و بهرامی، کیوان. ۱۳۹۵. مدیریت محلی و نقش آن در توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: شهرستان چناران). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶(۲۲). صص ۱۴۶-۱۳۵.
- قنبری، سیروس. ۱۳۹۶. بررسی آثار سبک مدیریت روستایی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان اصفهان. برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۷(۲۴). صص ۵۸-۴۱.
- موسوی، سید روح‌الله، موسوی، سیده پروین. برومندان، فریبا. ۱۳۹۳. آینده‌پژوهی دانشی کاربردی در توسعه روستایی، سومین همایش ملی آینده‌پژوهی، تهران. صص ۱-۱۳.
- مولائی هاشجین، نصرالله، آمار، تیمور. و باقری، عباس. ۱۳۹۶. نقش مدیریت محلی در توسعه اقتصادی نواحی روستایی شهرستان بهشهر. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۴). صص ۱۷۶-۱۶۵.
- نصیری لاکه، محمد، مولایی هاشجین، نصراله. و پوررمضان، عیسی. ۱۳۹۸. تحلیل نظام مدیریت نوین روستایی و توسعه محیطی-اکولوژیک و کالبدی- فضایی روستایی (مطالعه موردی: ناحیه مرکزی استان گیلان). نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۱(۳). صص ۲۲۴-۲۴۴.
- Helpap, D. J. 2019. **Public management in rural local governments: An assessment of institutional differences and implications.** State and Local Government Review, 51(1), 6-18.
- Hong, B. G. 2016. **Rural Social Complex and Rural Public Services—A Perspective of Rural Social Management Innovation.** DEStech Transactions on Economics, Business and Management, (icem).
- Hussain, M., & Ismail, M. 2020. **Decentralization, participation, devolution and infrastructure development in rural areas: A case study of district Bhakkar, Pakistan.** Asian Journal of Comparative Politics, 2057891119900674.
- Khongsatjaviwat, D., & Routray, J. K. 2015. **Local government for rural development in Thailand.** International Journal of Rural Management, 11(1), 3-24.
- Lawal, T. 2014. **Local government and rural infrastructural delivery in Nigeria.** International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 4(4), 139.
- Straka, J., & Tuzová, M. 2016. **Factors affecting development of rural areas in the Czech Republic: A literature review.** Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 64(6), 2141-2150.